

Stručni samit
Intervencije u slučajevima nasilja u porodici II - Interventni Centri na tlu
Evrope

Organizuje:
Senatska administracija za ekonomiju, rad i žene Berlin & Feministički institut
fondacije Heinrich Böll, 25. Novembar 2003., Berlin

„Iseljenje nasilnika - i šta onda?"

O mogućnostima novih oblika intervencije i nemogućnosti da se nasilje nad ženama spreči uz mala sredstva. Spoznaje iz sedme godine Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Austriji.

Rosa Logar

Prvo želim da se Senatskoj administraciji za ekonomiju, rad i žene srdačno zahvalim na pozivu za ovu manifestaciju. Ovo je već drugi evropski stručni samit na temu intervencija u slučajevima nasilja u porodici; ovakvi samiti uvek doprinose razmeni iskustava i daljem razvoju intervencija. Posebno valja pozdraviti i smatram da to veoma vredi, što su ovaj put pozvane i naše kolegice iz istočnoevropskih zemalja, da nas izveste o svojim iskustvima.

U svom prilogu ću prvo kratko govoriti o problemu nasilja u porodici, a posebno o problemu nasilja nad ženama i decom. Potom sledi kratak prikaz austrijskog Zakona o zaštiti od porodičnog nasilja i iskustvima u njegovoj primeni. U nastavku želim da ukažem na neke problematične oblasti, sa kojima smo trenutno suočeni. Pokušaću pri tom da dam i predloge za poboljšanja i da razvijem perspektive za budućnost.

1. Uvod

Nema puno empirijskih studija o razmerama nasilja u porodici nad ženama. Te studije govore o tome, da oko četvrtina do trećina žena postane žrtva muškog nasilja, što je dakle skoro svaka 5. žena. (Kanadski centar za pravosudnu statistiku 1994.; Heiskanen/Piispa 1998.; Švajcarska konferencija predstavnika za ravnopravan položaj 1997.). U Nemačkoj, interdisciplinarni centar za ženska istraživanja Univerziteta Bielefeld upravo sprovodi veliku prevalentnu studiju o razmerama nasilja nad ženama.

U zemljama Evropske Unije živi okruglo 170 miliona žena i devojčica. Postojeća istraživanja navode na zaključak da je oko 42 do 56 miliona žena i devojčica pogođeno nasiljem. .

Kod nasilja u okviru porodice, žrtve su pretežno žene i deca, učinioci pretežno muški članovi porodice (Bečka interventna služba protiv nasilja u porodici, 2002.) Deca su uvek pogođena nasiljem, da li direktno ili indirektno, tako što dožive nasilje nad svojom majkom. Američko istraživanje je pokazalo da su u 70% slučajeva kada su bilo zlostavljane žene, i deca bila direktno pogođena nasiljem (Videti Bowker/Arbitell/McFerron 1988.).

Te brojke pokazuju da je nasilje nad ženama ozbiljan društveni problem koji uzrokuje masivnu psihičku, ali i ekonomsku i socijalnu štetu. Holandsko istraživanje je pokazalo da troškovi nasilja nad ženama u porodici iznose preko 200 miliona Eura. U Švajcarskoj se procenjuje da nasilje nad ženama Konfederaciju, kantone i opštine košta oko 400 miliona švajcarskih franaka godišnje (uporediti sa Korf, 1997., Godenzi/Yodanis 1998.).

Pod nasiljem podrazumevam ne samo fizičko nasilje, već i psihičko i seksualno nasilje. Sve forme nasilja služe da se vrši moć i kontrola nad žrtvama. Ono se ne vrši slučajno, više se radi o - delimično svesnoj, delimično nesvesnoj - strategiji

muškaraca, da se ženama i decom vlada i da im se onemogućiti samostalan život. Psihičko nasilje, kao što su pretnje, izolacija, obezvređivanje, ponižavanje, demonstracije moći, nasilni muškarci koriste da bi žene učinili pokornim i slomili njihov otpor. Šeme psihičkog nasilja nad ženama delom su slične metodama koje se primenjuju pri mučenju (Amnesty International USA 2003.).

Nasilje muškaraca nad ženama nije individualni već društvenopolitički problem. Nasilje muškaraca je povezano sa strukturalnim nasiljem i diskriminacijom žena u društvu kojim još uvek vladaju muškarci.

Po pitanju definicije nasilje nad ženama u zaključnom dokumentu 4. Svetske konferencije žena Ujedinjenih Nacija (Platforma za akciju): „Termin „nasilje nad ženama” označava čin polno zasnovanog nasilja koji dovodi, ili će verovatno dovesti do psihičkog, fizičkog ili seksualnog ugrožavanja ili patnje žena, uključujući i pretnje takvim aktima, prinudu ili svojevolsno lišavanje slobode, bilo da se to dešava u javnom ili privatnom životu” (Ujedinjene Nacije 1996., Str. 73 f.)

Na temu uzroka nasilja muškaraca nad ženama u zaključnom dokumentu Svetske konferencije žena se može naći sledeće: „Nasilje nad ženama je manifestacija istorijski nejednakih odnosa društvene moći između muškaraca i žena, koji su doveli do dominacije i diskriminacije nad ženama od strane muškaraca i sprečavanja potpunog napretka žena.“ (Ujedinjene Nacije 1996., Str. 75)

Žene koje su iskusile nasilje - Žrtve i preživeli

Želja mi je da izbegnem izraz „zlostavljane žene“. Taj izraz svodi žene na svojstvo „zlostavljana“. Koristim stoga umesto toga izraz „žene koje su iskusile nasilje“. Ponekad koristim termin „žrtva“. Taj termin ipak nije na nivou pogođenih žena, pošto naglašava pasivni aspekt svojstva žrtve i ne uzima u obzir da se žene na mnoštvo načina brane protiv nasilja, i tim su ustvari „preživele“ nasilja¹. Pojam „žrtva“ ipak smatram važnim, pre svega u kontekstu pravnih mera: žene koje su doživele nasilje na pravnom nivou tek moraju biti doživljene kao žrtve. Mora biti priznato da im je učinjena nepravda, da imaju pravo na zaštitu od nasilja kao i pravo na pomoć i podršku pri sprovođenju svojih prava. Takođe koristim izraz "ustanova za zaštitu žrtava" - taj izraz se u Austriji razvio uporedo sa Zakonom o zaštiti od nasilja. Kad kažem ustanove za zaštitu žrtava u oblasti nasilja u porodici, mislim na sigurne kuće, savetovališta sigurnih kuća, telefonske linije za pomoć, savetovališta protiv seksualnog zlostavljanja, interventne službe i interventne projekte.

Govorim o nasilju nad ženama, ali unapred naglašavam da izraz „žene“ ne podrazumeva uvek istu polaznu osnovu. Iako žene koje propate nasilje proživljavaju slična iskustva, one su istovremeno veoma različite. Žene se razlikuju po etničkoj pripadnosti, poreklu, nacionalnosti, religiji, klasi, starosti, invaliditetu, seksualnoj

¹ Izraz „preživeli“ (survivors) se u engleskom jeziku već naširoko utemeljen. Nemački pojam (Ueberlebende) još uvek je manje poznat i malo kabast, stoga ga ne koristim u svojim prilozima.

orijentaciji i drugim faktorima. Te različitosti nisu međusobno ravnopravne, više su hijerarhijske prirode. One čine da žene imaju niži ili viši status, da imaju više ili manje prava, više ili manje moći, novca i ugleda. Sve te različitosti imaju posledice po žene koje postanu žrtve nasilja. Žene doseljenici u Austriji, na primer, su često zavisne od porodične vize svog muža. One nemaju sopstveno pravo boravka i ne smeju da rade. To znači da je za njih još mnogo teže da se rastanu od osobe koja ih zlostavlja nego Austrijankama. Žene sa invaliditetom opet često nemaju nikakav ili ograničen pristup ustanovama za pomoć.

Nisam u mogućnosti da se udubljujem u različite potrebe žena. Ipak, smatram da je važno da u svim našim razmišljanjima i ponudama uzmemo u obzir različitosti među ženama, opazimo različite potrebe i da stvorimo odgovarajuće ponude.

2. Novi putevi za prevenciju nasilja

Sedamdesetih godina, pokret žena je počeo da ustanovljava autonomne sigurne kuće za žene, telefonske linije za pomoć, savetovališta protiv seksualnog zlostavljanja, i druge ustanove. To su bila važna pionirska dostignuća, koja su uvela društvene promene. Osamdesetih godina je mreža za pomoć proširena, i dodatno integrisana u državne strukture, na primer, tako što su i druge dobrotvorne ustanove preuzele vođenje sigurnih kuća. Iako to nije uvek bilo u skladu sa idejom autonomnih ženskih ustanova, na taj su način mnogi profesionalni pristupi i standardi koje su razvili feministički stručnjaci našle put do "mainstream-a" socijalnog rada. Devedesetih godina su se feministkinje još više usudile da se približe državi, i zahtevale su više zaštite od nasilja i zakonske mere protiv zlostavljača.

Internacionalnost pokreta žena, koja je važna osobina tog socijalnog pokreta, zahtevala je da se ženske inicijative umreže i van granica sopstvene zemlje, da se međusobno inspirišu i uče jedni od drugih. Ute Rösemann iz savetovališta Gladbeck donela je u Centralnu Evropu ideju koordiniranih intervencija iz Dulut projekta iz Minesote u Americi. Izradila je studiju o prenosivosti američkog modela na nemački pravni sistem (Rösemann 1989.). Sa tom studijom je pak bila daleko ispred svog vremena u Nemačkoj, i tako je došlo do toga da su njene ideje prvo prihvaćene u Austriji. Studija je za austrijske stručnjake u sigurnim kućama bila važna inspiracija da se razviju, ali i zahtevaju, novi zakoni za zaštitu od nasilja. Austrijski Zakon o zaštiti od nasilja pak je postao model za Nemačku i druge austrijske zemlje. Pre svega ženske inicijative, kao recimo BIG u Berlinu, su preuzele ideje i približile ih političkim akterima u svojim zemljama. Uska saradnja ženskih institucija sa državom, kao recimo u Austriji uska saradnja sigurnih kuća sa ministarkom za pitanja žena, je urodila plodom.

Novi zakoni za zaštitu od nasilja su prekretnice u razvoju života bez nasilja za decu i žene. Važna je tu pre svega poboljšana zaštita od nasilja, ali i realizacija principa da žrtve mogu da ostanu u okruženju na koje su navikle, a učinioci moraju da idu. Ta

promena paradigme je važan društveni signal da se i nasilje u privatnom okruženju više ne smatra privatnom stvari, već da je društvo spremno da interveniše, zaustavi nasilje i aktivno pomogne pogođenim licima. Ali, taj novi društveni put još nije zaključen, još uvek postoji problem što se ne reaguje adekvatno na nasilje, još uvek može da se desi da predrasude sprečavaju profesionalno delovanje, i da žrtve nasilja budu ostavljene na cedilu. Novim zakonskim okvirima su pokrenute promene u društvu, i pre svega po pitanju državnog stava u slučajevima nasilja u porodici. Ti teški procesi promene svakako još nisu završeni, i ne protiču linearno i glatko, već često kontradiktorno i hrapavo.

Te kontradiktornosti se uvek iznova mogu videti. Može se recimo jednog dana desiti da je pogođena žena veoma zadovoljna vrstom intervencije od strane policije, i da se oseća podržano, dok je druga žena šokirana neosećajnim ophođenjem policije, i smatra da više nikad neće zvati policiju. I u oblasti pravosuđa su iskustva žena pogođenih nasiljem slična, pri čemu posebno u oblasti krivičnog pravosuđa u Austriji još ima puno problema, pošto zahtevi ustanova za zaštitu žrtava da se edukacija o ophođenju prema nasilju integriše u školovanje sudija i tužilaca na žalost još uvek najčešće bivaju ignorisani. Kod policije je situacija u tom smislu puno bolja, pošto su edukacije o ophođenju prema nasilju u porodici već 10 godina fiksni sastavni deo edukacije i dodatne edukacije, i te kurseve sprovode zajedno saradnice sigurnih kuća, interventne službe i treneri policije. Tu nastaje problem, što dugo traje da se u velikoj instituciji kao što je policija pokažu dejstva edukativnih mera, i što aktuelni dvodnevni kursevi nisu dovoljni da bi se postigle promene u stavovima i predrasudama. Seksizam i neprijateljski stav prema ženama u tradicionalno muškoj instituciji, kakva je policija, još uvek postoji u velikoj meri. Nedostaje suočavanje sa problemom seksizma u instituciji, što znatno utiče na edukaciju na temu nasilja u porodici: jer kako da policajac ili policajka koji su mišljenja da žena izmišlja nasilje da bi bila u prednosti u brakorazvodnom postupku na nasilje u porodici reaguje profesionalno i prijatno prema žrtvi? U Austriji tek od 1991. postoje žene koje služe u policiji, bilo im je i jeste im veoma teško da budu prihvaćene u toj muškoj profesiji, stoga je Savezno Ministarstvo za unutrašnje poslove iniciralo i sprovело seminare na temu "Muškarci i žene u policijskoj službi". Nažalost njihovo održavanje je obustavljeno.

Na putu implementacije zaštite od nasilja kao jedne mere za prevenciju nasilja ostaje dakle još mnogo toga da se učini. Pre svega se ne sme zaboraviti da su i drugi pristupi važni, jer mnoge žrtve se uopšte ne obrate policiji i pravosuđu. Tu se pre svega moraju pomenuti aktivnosti telefonskih linija za pomoć, sigurnih kuća i savetovališta, koje su još uvek najvažnija mesta prihvata za pogođene.

U nastavku kratak prikaz osnovnih odlika austrijskog Zakona za zaštitu od nasilja, kao i procena iskustava sa tim zakonom.

3. Osnovne odlike austrijskog Zakona o zaštiti od nasilja.

U Austriji je 1. maja 1997. stupio na snagu paket mera za zaštitu od nasilja u porodici. On je sačinjen po nalogu tadašnje vlade, nakon trogodišnje saradnje Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde, Ministarstva za pitanja žena, Ministarstva za porodice i ustanova za pomoć ženama (Logar 1998.) Austrijski zakon o zaštiti od nasilja sadrži tri važna elementa, koji su zajedno razvijani i prilagođeni međusobno. Cilj je da se žrtvama nasilja u porodici pruži opsežna zaštita bez rupa, po mogućnosti, da ostanu u svom stanu i da dobiju intenzivnu podršku.

Tri elementa su:

1. Iseljenje i zabrana pristupa (WW/BV) od strane policije na 10 odn. 20 dana²
2. Dugoročnija zaštita kroz građanskopravne privremene zaštitne mere (Mere zaštite)
3. Podrška za žrtve i koordinirana intervencija

Osnov paketa mera je Savezni zakon o zaštiti u slučajevima nasilja u porodici, skraćeno nazivan Zakon o zaštiti od nasilja u porodici³. U nastavku predstavljam osnovne odlike zakona i zajedničko dejstvo zakonskih i socijalnih mera. Na tom zajedničkom delovanju se zasniva uspeh austrijskog projekta reformisanja za zaštitu od nasilja.

Doživeti nasilje u porodici znači živeti u stalnom strahu od budućih nasilnih radnji. Nasilje ne prestaje ni po rastanku od zlostavljača, već se može čak i pojačati: u periodima rastanka i razvoda žrtve trpe najjače nasilje, gotovo sva ubistva i pokušaji ubistva su učinjeni u tom periodu. Pogodene osobe znaju za tu opasnost i boje se. Zakon, recimo zabrana pristupa ili mera zaštite same nisu dovoljne, žrtvama je potrebna intenzivna pomoć i podrška.

Iseljenje i zabrana pristupa od strane policije⁴

Ukoliko postoje određene činjenice koje ukazuju da predstoji opasan napad na život, zdravlje i slobodu lica, policija mora lice od kog opasnost potiče odmah iseliti iz stana, i zabraniti mu povratak u stan i okruženje na 10 dana. Iseljenje štiti svaku osobu koja živi u stanu/kući, ne mora postojati srodnički odnos. Imovinski odnos ili odnos zakupca su nevažni. Zakon dakle ne štiti samo žene i decu, već sve osobe koje

² Policijska mera se sastoji iz dva dela, iseljenja i zabrane pristupa, zarad jednostavnosti u tekstu većinom koristim samo pojam iseljenja, ali time mislim i na zabranu pristupa.

³ Zakon za zaštitu od nasilja je na snazi od 1. maja 1997. i od 1. januara 2000. je već jednom inoviran. Taj zakon važi na saveznom nivou. Odgovarajući Listovi saveznih zakona: 759. Savezni zakon: Savezni zakon za zaštitu od nasilja u porodici - skraćenoGeSchG (NR: GP XX RV 252 AB 407 S.47.BR:5300 AB 5311 S. 619.); Savezni list zakona za Republiku Austriju, izdat 30. decembra 1996.

146. Savezni zakon: Amandmani na Zakon o bezbednosnoj policiji 1999. (NR: GP XX RV 1479 AB 2023 S. 182. BR: 6016 AB 6025 S. 657.) Izdat 13. avgusta 1999. Deo I

⁴ U Austriji postoje dve vrste organa javnog reda, policija (gradska oblast) i žandarmerija (seoska oblast), jednostavnosti radi govorim policija, ali mislim pri tom i na žandarmeriju.

su u svojoj oblasti stanovanja pogođene nasiljem ili im se pretili istim. 95% žrtava porodičnog nasilja su ipak žene i deca (Bečka interventna služba protiv nasilja u porodici, 2002.)⁵

Iseljenje se sprovodi nezavisno od toga šta nasilnik želi. Ni žrtva ne biva pitana u akutnoj situaciji da li želi iseljenje. To bi u slučaju nasilja u porodici bilo kontraproduktivno, jer nasilnik većinom ima velik uticaj na žrtvu, i tako može lako da onemogući svaku intervenciju. Veoma je važno da žrtve odmah dobiju savet i pomoć, da bi mogle da donesu dobru odluku po pitanju daljih mera zaštite. Ukoliko pogođena lica u roku od tih 10 dana podnesu zahtev za građanskopravnom zaštitnom merom pred Porodičnim sudom to produžava trajanje policijskog odstranjivanja na 20 dana. O podnetom zahtevu sud mora informisati policiju. Ključ od stana koji je policija oduzela osobi koja predstavlja opasnost "prelazi" nadležnom Porodičnom sudu. Policija nadalje mora informisati nadležnu interventnu službu faksom, i proslediti dokumentaciji interventnoj službi.

Kako osobe koje ugrožavaju, tako i ugrožene osobe moraju u toku izricanja iseljenja/zabrane pristupa biti informisane listom sa informacijama. Osoba koja ugrožava sme da ponese svoje lične stvari. Ona mora da navede takozvano mesto dostave na koje će moći biti dostavljeni sudski dokumenti.

Poštovanje iseljenja i zabrane pristupa mora biti provereno od strane policije bar jednom u roku od 3 dana nakon izricanja. Ukidanje nije moguće od strane bezbednosne službe (to su uniformisani policijski službenici), već samo od strane ustanove. U slučaju kršenja, ugrožavajuće lice biće kažnjeno novčano, i odstranjeno naredbom i prisilom, ukoliko ne napusti stan i okolinu dobrovoljno. U slučaju da se to ponovi, osoba može biti i uhapšena.

Iseljenje je preventivna mera, to znači da nije potrebno da je već izvršeno nasilje da bi se moglo raspolagati njom. Dovoljno je da postoje činjenice koje ukazuju da nasilje pretili. Ako je pak već došlo do nasilja, policija prirodno mora podići krivičnu tužbu, i to nezavisno od toga da li žrtva to želi. U Austriji su praktično svi akti nasilja, pa i lake fizičke povrede, dela koja se gone po službenoj dužnosti, i optužnice podiže i dela goni država.

Dugoročnija zaštita kroz građanskopravnu privremenu meru - meru zaštite

Nakon 10 dana zaštite od strane policije menja se sistematika zaštite žrtve: u slučaju neposredno preteće opasnosti, zadatak je države da štiti žrtve, ako one i ne žele intervenciju. Bilo bi protiv javnog poretka i zakona da se dozvoli vršenje nasilja u

⁵ Stoga govorim većinom o ženama i deci kao žrtvama, ali uključujem i muške žrtve porodičnog nasilja, kod učinilaca koristim muški oblik, jer su oni većinom muškog pola, ali mislim i na učiniteljke. Nekad koristim izraze „osoba koja ugrožava“ ili „ugrožena osoba“, to su pojmovi koji se koriste u Zakonu za zaštitu od nasilja u porodici.

porodici. Bezbednosna mera kao što je iseljenje ne može da traje večno. Žrtve moraju odmah da dobiju pomoć u vidu savetovanja, da bi mogle da odluče da li žele dalje da budu štice. Iseljenje na 10 dana pokriva leđa žrtava i sprečava da budu stalno izložene pritisku i uticaju zlostavljača. To privremeno razdvajanje se u praksi pokazalo kao izrazito važno. Ukoliko se pogođene osobe odluče za dalju zaštitu, mogu pred Porodičnim sudom podneti zahtev za izricanje mere zaštite. Ukoliko žele da pokrenu brakorazvodni postupak ili neki drugi postupak za obezbeđenje stana, mera zaštite može važiti do kraja tog postupka. Putem mere zaštite se može naložiti i zabrana kontakta, tako da osoba od koje potiče opasnost ne može da dođe na radno mesto žene, u vrtić ili školu deteta. Policija može po zahtevu žrtve pri Porodičnom sudu da proverava poštovanje mere zaštite i u slučaju kršenja nasilnika udaljiti od stana.

Ukoliko u porodici ima maloletne dece, policija mora informisati i Službe za omladinu i porodicu. Oni isto imaju mogućnost da zarad zaštite dece zatraže meru zaštite.

4. Interventne službe

Treći i možda najvažniji elemenat je podrška žrtvama kroz interventne službe, kao i koordinacija mera. Rad interventnih službi bi trebalo koristiti neposredno po iseljenju od strane policije. Svaka policijska intervencija mora imati nastavak, žrtve ne smeju biti prepuštene same sebi - i time osobi koja ih ugrožava. U Austriji je to obezbeđeno - bar u osnovnoj meri - radom interventnih službi. Zamislivo je i da već postojeće institucije deluju kao interventne službe, ali onda moraju dobiti odgovarajuća finansijska sredstva za novu aktivnost. Dodatni posao za nastavljanje tamo gde se završi policijska intervencija ne može biti savladan postojećim institucijama.

Aktivnost interventnih službi

U svakoj od 9 saveznih pokrajina je ustanovljena interventna služba protiv nasilja kao socijalna popratna mera uz Zakon o zaštiti od nasilja. Interventne službe su korak po korak izgrađene u periodu od dve godine. Finansiranje se vrši 50% od Saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova i 50% od Saveznog Ministarstva za socijalnu sigurnost i pitanja žena⁶. Nosioци interventnih službi su dobrotvorna udruženja. Prosleđivanje podataka policije interventnim službama je regulisano odgovarajućim pasusom u Zakonu o zaštiti od nasilja i zakonski pokriveno.

⁶ ustanovljavanje interventnih službi je inicirano 1997. godine od strane tadašnjeg saveznog Ministra za unutrašnje poslove i tadašnje Ministarke za pitanja žena; sledeća vlada je ukinula poziciju Ministra za pitanja žena, agendu je preuzelo Savezno ministarstvo za socijalnu sigurnost i generacije i od 2003. godine Savezno ministarstvo za zdravstvo i žene; trenutna vlada se priklanja nastavljanju zaštite od nasilja i proširenju interventnih službi, interventne službe imaju ugovor na 5 godina

Prvi koncept interventnih službi u Austriji je sastavljen od strane autorke 1994. godine, i bio je osnova za rad radne grupe sačinjene od predstavnika više ministarstava koje su izradile Zakon za zaštitu od nasilja. Radni koncept Bečke interventne službe je izrađen 1996. (videti Fröschl/Logar 1996.) i služio je kao model za sve druge interventne službe u Austriji. Koncept se bazira na DAIP modelu iz Duluta u Minesoti i odgovarajuće je prilagođen i razvijen za socijalne i pravne okvire Austrije; stoga se razlikuje po nekim tačkama od DAIP projekta. Osnovna ideja integrisanog pristupa protiv nasilja je ipak ista. Koncept ima opsežan pristup; sadrži podršku žrtvama, saradnju institucija kao i rad sa nasilnicima.

Bečka interventna služba je u 2002. godini raspolagala sa osam i po radnih funkcija (po 40 sati). Otprilike polovina saradnica potiče iz psihosocijalnih profesija, druga polovina su pravnice. Rad pravnicama je veoma važan, pošto pravno savetovanje, realizacija pravnih zahteva kao praćenje u toku pravnog postupka spadaju u srž zadataka interventne službe. Četiri saradnice nude savetovanje na maternjem jeziku turskom, jermenskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom. To je neophodno, jer su skoro 25% onih koje traže pomoć žene doseljenici, pre svega iz Turske i bivše Jugoslavije.

Bečka interventna služba usled nedostatka osoblja ne može raditi 24 sata dnevno. Otvorena je radnim danom od 8.30 do 20.00 sati. Van radnog vremena za akutne probleme na raspolaganju je na saveznom nivou besplatna telefonska linija za pomoć ženama, koja je dostupna danju i noću (0800 222 555).

Proaktivni pristup

Interventne službe rade prema takozvanom proaktivnom pristupu. To znači da se ne čeka da žrtva nađe put do ustanove za pomoć, već da one bivaju kontaktirane od interventne službe, i da dobijaju pomoć. U zaštiti žrtava je važno je da se pogođenima «deo puta izađe u susret», jer je poznato da je prag koji je potrebno preći da bi se posetila ustanova za pomoć, veoma visok kod mnogih žrtava porodičnog nasilja.

Saglasnost ugroženih lica za davanje podataka od strane policije interventnoj službi u Austriji se ne mora tražiti, jer prenos podataka sledi automatski i regulisan je zakonom. Važno je da žrtva nasilja u kriznoj situaciji ne bude preopterećena time da odlučuje da li želi da bude kontaktirana ili ne. Ne želeći da potpišu nešto nepoznato, mnogi verovatno radije ne bi potpisali. Takođe bi spremnost da se pristane na takvo regulisanje moglo veoma da zavisi od toga da li je policijska intervencija doživljena pozitivno ili ne. Time bi način policijske intervencije odlučivao da li bi se žrtvama ponudila pomoć ili ne. Time bi se mogle propustiti šanse da se aktivno pomogne ugroženima i da im se oduzme strah od praga koji je potrebno preći, znanje o postojanju nasilja bi ostalo samo na policiji. Ako dođe do policijske intervencije, nasilje je već postalo javno, i ustanove za pomoć ne bi trebalo da se stide da kontaktiraju žrtve.

Iskustva sa proaktivnom pristupom u Austriji su veoma dobra. Žene pogođene nasiljem se raduju ponuđenoj pomoći i rado je koriste. Tek nekoliko njih kaže da im pomoć nije potrebna, ako je tako, to se naravno poštuje, jer interventne službe žrtvama nude ponude na dobrovoljnoj osnovi.

Saradnice interventnih službi podržavaju žrtve po svim pitanjima njihove zaštite i realizacije njihovih prava, kako u građanskopravnom postupku, tako i u krivičnom postupku. Zadatak interventnih službi je i primena mnogih mera za prevenciju nasilja.

Ocena opasnosti i planiranje bezbednosti

Ocena opasnosti i planiranje bezbednosti spadaju u centralne zadatke interventne službe. Kao instrumenti ocene opasnosti, pored policijskih izveštaja i posmatranja konkretnog ponašanja osobe od koje dolazi opasnost (da li se pridržava iseljenja, da li je ostavio ženu na miru...) pre svega informacije od žrtava. Liste pitanja i faktora služe da se obuhvati nasilje koje su žrtve doživele. Planiranje bezbednosti takođe sledi prema određenim listama (videti dokumentaciju za dodatnu edukaciju Bečke interventne službe 2002.). Veoma je važno da se ustanovi da li iseljenje pruža dovoljno zaštite ili bi ugroženi uprkos tome - bar na nekoliko dana - morali biti smešteni u sigurnoj kući. Organizovanje smeštaja takođe spada u aktivnosti interventne službe.

Planiranje bezbednosti i ocena opasnosti ne smeju biti jednokratni, već se moraju tekuće sprovoditi. Koliko su važne kontinuirana ocena opasnosti, planiranje bezbednosti i intenzivne intervencije protiv nasilja pokazuju teški slučajevi nasilja, kao što su ubistva ili pokušaji ubistva, koji u oblasti nasilja u porodici nažalost čine svakodnevicu.

Konferencije slučajeva zarad prevencije nasilja

Važan instrument za prevenciju nasilja su konferencije slučajeva svih institucija koje se bave problemom, posebno kad je opasnost velika. Organizovanje konferencija slučajeva je takođe jedan od zadataka interventnih službi.

Savetovanje na srednji i duži rok, kontrola

Nasilje u porodici je problem koji se ne može brzo rešiti. Stoga ni podrška ugroženima ni preventivne mere protiv nasilja ne smeju biti zaključene prebrzo. U idealnom slučaju trebalo bi ih zaključiti tek kada više nema nasilja. Može se poći od toga da će u odnosu sa nasiljem koji duže traje pomoć i intervencije biti potrebne oko godinu dana.

U Bečkoj interventnoj službi se klijentkinje koje više nisu aktuelne nakon tri do šest

meseci ponovo kontaktiraju, i ponovo im se nudi pomoć, koliko to personalni resursi dozvoljavaju. Te "kontrole" su se pokazale kao važne i smislene, prvenstveno zato što se time održava kontakt i ženama je tako lakše da u slučaju problema kontaktiraju savetnika. I za osobe koje ugrožavaju su te kontrole važne, jer primećuju da se javnost i dalje interesuje za tu porodicu, i da ne može ponovo da se vrati na staro i da dalje vrši nasilje.

Savetovanje kod kuće i kućne posete

U koncept interventnih službi spadaju i kućne posete, ako žrtve žele da budu savetovane kod kuće. To je smisljeno da bi se žene poštedele putovanja, sem toga postoji i problem čuvanja dece. Na žalost, to u okviru Bečke interventne službe usled nedostatka osoblja nije moguće.

U nekim slučajevima se sprovode kućne posete ako se nije uspelo telefonski i pismeno kontaktirati žrtvu, i postoje naznake da se radi o veoma teškoj situaciji sa višestrukim problemom ili veoma opasnim učiniocem. Te kućne posete se sprovode zajedno sa Savetovalištem kriminalističke policije (videti pod Intervencije koje se odnose na učinioca).

Koordinisanje i umrežavanje

Još jedna važna oblast u kom su aktivne interventne službe je koordinisanje intervencija i tekuće poboljšanje saradnje svih institucija koje se bave problemom. U tu svrhu je Bečka interventna služba ustanovila sedam stručnih grupa, koje intenzivno saraduju sa drugim institucijama. To su sledeće stručne grupe: Podrška za decu, Podrška za žene, Podrška za doseljenike, Rad sa učiniocima, Krivično pravo, Građansko pravo i Policija⁷.

5. Intervencije koje se odnose na nasilnike i trening protiv nasilja

Intervencije koje se odnose na nasilnike su se u Bečkoj interventnoj službi razvile u važnu oblast rada. Tu se ubraja sprovođenje treninga protiv nasilja koje se od 1999. sprovodi zajedno sa savetovalištem za muškarce u Beču.

Jasno je da se na prekidu nasilja ne može raditi sa žrtvama, već sa nasilnicima. Uspostavljanje kontakta i razgovori sa nasilnicima, u dogovoru sa žrtvama, su stoga deo mera za prevenciju nasilja Bečke interventne službe. Posebno po iseljenju je važno da se učinilac kontaktira, pre svega onda kada se ne pridržava iseljenja. Interventna služba u toj oblasti usko saraduje sa specijalnom jedinicom policije, Savetovališnom službom kriminalističke policije. Tamo su dva policajca specijalno određena za razgovore sa nasilnicima. Jednom nedeljno se zajednički sprovode kućne posete. Kolega iz Savetovališne službe kriminalističke policije tad razgovara sa nasilnikom, a kolegica iz interventne službe sa žrtvom. Te "intervencije udvoje" su

⁷ Dodatne informacije o aktivnostima Bečke interventne službe možete naći u izveštajima o aktivnostima, konceptu kao i raznim člancima, iste možete zatražiti pri Bečkoj interventnoj službi.

posebno onda važne kada je kod žrtava usled često dugogodišnjeg nasilja mala sopstvena inicijativa, ili je žrtva pod jakim uticajem nasilnika ili se zbog svesnog ili nesvesnog straha od daljeg nasilja ne usuđuje da preduzme dalje mere za rastavu ili protiv zlostavljača (Štokholmski sindromi, videti Graham/Rowlings/Rimini 1988).

Intervencije koje se odnose na nasilnike u budućnosti bi trebalo metodično dalje razvijati i izgrađivati; one omogućavaju neophodno suočavanje sa nasilnikom, odn. suočavanje nasilnika sa njegovim problemom nasilja, i ujedno smanjuju pritisak na žrtvu.

Kuda idu iseljeni?

To je pitanje koje se često postavlja, a pozadina je briga da bi iseljeni mogli da se nađu na ulici ili da drugačije budu oštećeni. U praksi se ti strahovi nisu obistinili. Većina iseljenih se smesti kod poznanika ili rođaka, mnogi se vrata u "hotel mama". U gradskoj sredini su većinom na raspolaganju smeštaji za beskućnike. Ipak, njih iseljeni ne koriste rado, i samo u krajnjem slučaju, pošto preferiraju druga rešenja, ponekad čak i "stanovanje" u autu. U seoskim sredinama jeftine gostione i pansioni služe kao smeštaj, u slučaju da ne postoje sredstva, socijalna pomoć preuzima troškove. Iseljene žene ponekad bivaju primljene u sigurne kuće, ako se ispostavi da je u pitanju žena koja je trpela partnersko nasilje i koja se npr. se branila od zlostavljana, a potom je iseljena.

Grad Beč raspolaže odličnim programom stanovanja za socijalno slabe koji traže stan (Socijalna pruga), tako da iseljeni imaju mogućnost da ubrzo, često u roku od nekoliko nedelja nakon razvoda ili razdvajanja od partnerke, dobiju sopstveni stan. Nedostatak mogućnosti za stanovanje svakako ne bi trebalo da bude razlog što ne dolazi do iseljenja, ako bi to bilo neophodno da se zaštiti žrtva. Na društvu je da na raspolaganje stavi neophodne mogućnosti stanovanja.

Zašto žene treba da vode reč u radu sa nasilnicima

Žene su u nasilnim partnerskim odnosima s jedne strane žrtve, koje pokušavaju da prežive kako umeju i da po mogućnosti spreče nasilje. One dobro poznaju nasilnika i stručnjaci su kada se radi o tome da procene koliko je on opasan. Da se isplati slušati žene ustanovio je između ostalog i Gonfold u svojoj opsežnoj evaluaciji programa za učiniocice u Americi. Istražujući pitanje koji faktori koreliraju sa opasnošću ponavljanja kod učinioca nasilja, Gondolf je pokazao visok stepen poklapanja procene žene, da li će njen partner ponovo izvršiti nasilje, i činjeničnim ponavljanjem nasilja (Gondolf 2001).

Žene dakle nisu samo žrtve, već i preživeli i stručnjaci za tu situaciju. Čuti žene i shvatiti ih ozbiljno bi trebalo da se podrazumeva u policiji, pravosuđu i programima za nasilnike. Da u Evropi još ima programa za nasilnike koji rade izolovano i bez uključenja partnerke, i bez programa podrške za nju, ne odgovara stručnim

standardima rada sa nasilnicima i više je nego alarmirajuće. Mere za bezbednost žena i programi podrške, paralelno sa radom sa nasilnicima u Kanadi i Americi je u međuvremenu standardno u većini programa za nasilnike (Austin/Dankwort 1998.). U Austriji je radna grupa ministarstva izradila standarde za rad sa nasilnicima (Savezno Ministarstvo za životnu sredinu, omladinu i porodicu 1999.).

Žene pogođene nasiljem moraju da ispune više uloga. Uz ulogu žrtve, tu je i uloga "menadžera" problema nasilja: deo je tradicionalnih zadataka žene da se brine o muškarcu, da ga opskrbljuje i da umesto njega upravlja problemima. Tu spadaju i problemi koji mu nastanu iz njegove nasilnosti - prijave, preteće kazne, iseljenja. Žene se dakle osećaju odgovornima i za te stvari, odgovarajuće očekivanjima koje porodica i društvo ima prema njima. Tako dospevaju u paradoksalnu situaciju gde se od njih očekuje da se brane protiv nasilnika i preduzimaju zakonske mere, i istovremeno bi trebalo da negativne posledice po njega koje iz toga proizađu srede. Ukoliko žene ispunjavaju porodičnu ulogu, prebacuje im se da ne čine ništa protiv nasilja. Ako ispunjavaju ulogu žene koja se brani, ne mogu da srede negativne posledice po muškarca i porodicu, i eventualno će biti izložene pritisku porodice.

Uz te uloge koje se već ne mogu ispuniti postoji još i uloga "radnice sa nasilnikom". Za menjanje nasilnika se društvo do sad slabo brinulo. I taj zadatak su pretežno obavljale pogođene žene. One pokušavaju mnoštvom strategija da muž prestane sa daljim nasiljem, pićem, nasiljem protiv dece. One pričaju, mole, daju ultimatumе, pokušavaju da razumeju, prihvataju izvinjenja, daju muškarcu još jednu šansu itd. (inače, sličnu ulogu preuzimaju i saradnici u programima za nasilnike, ako muškarac ponovo postane nasilan; time se može videti, koliko je teško biti konsekventan). Žene pokušavaju da spreče socijalni pad muškarca, plaćaju kazne, posećuju muškarca u zatvoru i po izlasku se trude da ga "resocijalizuju". Pogođene žene su često dosta uspešne u tome da spreče negativne posledice po muškarca. Manje su uspešne u tome da spreče dalje vršenje nasilja. One dožive da njihov trud nije urodio plodom i da opet bivaju zlostavljane.

Spoznaja da je teret promene nasilnika pretežno na leđima pogođenih žena i da društvo tome slabo doprinosi me pokrenuo da se intenzivno bavim temom rada sa nasilnicima, i da izdam i knjigu na tu temu (Logar/Rösemann/Zürcher 2002.). Ja se zalažem za angažman stručnjaka iz ustanova za žene u radu sa nasilnicima - kao deo zaštite žrtava i podrške žrtvama.

Trening protiv nasilja u Beču

Rad sa nasilnikom mora imati kao cilj da se život žena i dece pogođenih nasiljem učini bezbednijim i nešto boljim. Da bi se postigao taj cilj, podrška od strane partnerke i uska saradnja moraju biti sastavni deo rada sa nasilnicima. Bečka interventna služba od 1999. zajedno sa Savetovalištem za muškarce u Beču sprovodi trening protiv nasilja. Projekat nije imao lak početak, bilo je puno konflikata i suprotnih interesa, što je uvek iznova pretilo da učini da saradnja ne uspe. Pre svega

je služba za intervencije morala da insistira na tome da finansijska sredstva za podršku partnerke i saradnju moraju biti deo ukupnog projekta, i da se stoga od ustanova za žene ne može očekivati da taj deo rada sprovede bez naknade. Pretpostaviti da taj rad ustanove za žene mogu da rade jednostavno sa strane, bez sopstvenog koncepta i bez resursa, je znak da je standard zaštite žrtava često samo izjava, koja nije planirana u praksi.

To da zaštita i podrška žrtve moraju imati najviši prioritet pri sprovođenju programa sa učinocima ubraja se u međunarodne stručne kriterijume i standarde⁸. Trening protiv nasilja ima za cilj da realizuje te standarde. Naknadno kratak prikaz programa treninga.

Program se sastoji iz tri dela:

1. Rad sa nasilnicima (Savetovalište za muškarce)
2. Program podrške partnerki (Interventna služba)
3. Koordinacija, vođenje slučaja, umrežavanje (Interventna služba i savetovalište za muškarce)

Program kao modelni projekat finansira Savezno Ministarstvo za unutrašnje poslove. Veoma je važno da sva tri dela čine program, i da se zajedno finansiraju. To na početku, kao što je rečeno, nije bilo jednostavno, pošto je na finansijska sredstva za podršku partnerke "zaboravljeno". Sada i Savezno Ministarstvo za unutrašnje poslove kao podsticajni donator podrazumeva da se projekat zajedno predaje i finansira. Ružniji deo je pri tom i dalje što za podršku žena stoji na raspolaganju oko trećina sredstava u poređenju sa onim što je predviđeno za zlostavljače.

Rad sa nasilnicima

Trening ima socijalno-pedagoški i kognitivni pristup, i bazira se na škotskom konceptu treninga CHANGE i treningu DAIP-a iz Duluta u Minesoti, Americi⁹. Trening se sprovodi u formi nedeljnih grupnih sednica i traje 8 meseci, ili najmanje 28 nedeljnih sednica. Trening sprovode jedna žena i jedan muškarac kao treneri.

Nakon prvog razgovora u savetovalištu za muškarce sledi faza razjašnjavanja, kada se vode razgovori sa zlostavljačem i partnerkom. Potom se zajedno odlučuje o prihvatu u program. Prevedna ciljna grupa su zlostavljači koji po krivičnopravnoj presudi dođu na trening.

Po pitanju sadržaja se pre svega radi na preuzimanju odgovornosti za nasilje i posledicama nasilja za partnerku i decu. Program je, kao što je rečeno, veoma sličan škotskom CHANGE programu i programu DAIP u Dulutu. Ponašanje bez nasilja i

⁸ Videti: Savezno ministarstvo za životnu sredinu, mlade i porodicu (izdavač.): Rad sa nasilnicima - doprinos zaštiti žrtava. Modeli, osnove i standardi, Beč 1999. Str. 61

⁹ Videti Logar, Rosa/Rösemann, Ute/Zürcher, Urs (Hg.): Promeniti nasilne muškarce. Okvirni uslovi i priručnik za socijalni trening program, Bern/Stuttgart/Beč 2000.

kontrole, poštovanje i priznanje za partnerku, poštovanje u seksualnosti, partnerstvo i odgovornost za decu su važni sadržaji treninga. Osnovna ideja je pri tom da se muškarci ne rađaju kao zlostavljači već to postaju i uče nasilje. Zato mogu i da ga zaborave. Pri tom se vežbaju tehnike kao što je tajm-aut, učenje empatije i sposobnosti da se partnerka sasluša i da joj se izađe u susret.

Program podrške partnerki

Program podrške nudi partnerkama koje su uključene u trening protiv nasilja savetovanje i pomoć. Podrška se vrši unutar vremenskog okvira celokupnog trajanja programa, tokom faze razjašnjenja, tokom trajanja grupnog treninga, kao i u obliku naknadne brige. U ponudu spada:

- 1 Razjašnjenje aktuelne situacije i istorijata nasilja
- 2 Ocena opasnosti, izrada planova bezbednosti
- 3 Informisanje o programu za nasilnike, razjašnjenje očekivanja
- 4 Savetovanje i podrška po pravnim i socijalnim pitanjima
- 5 Tekući razgovori i krizne intervencije u slučaju ugrožavanja

Koordinaciju slučaja i podršku žrtve interventna služba nastavlja i ako nasilnik prekine učešće u programu ili zbog nepridržavanja bude isključen.

Koordinacija

Važan zadatak programa za nasilnike je koordinacija mera za prevenciju nasilja. U to spada vođenje slučaja i saradnja sa drugim institucijama, posebno policijom, službama za omladinu, tužilaštvom i sudovima. Jedan od zadataka interventnih službi u oblasti intervencija koje se odnose na nasilnike je da pri tužilaštvu i krivičnim sudovima iniciraju mere koje su pogodne za sprečavanje daljeg nasilja. Tu se ubrajaju nalozi za zaštitu žrtve kao i nalog osobi koja ugrožava žrtvu da završi trening protiv nasilja. Kao što se pokazalo u dosadašnjem toku projekta, sudska obaveza za učestvovanje je veoma važna, pošto sopstvena motivacija zlostavljača da rade na svom problemu često ne postoji uopšte ili u dovoljnoj meri. Procenat onih koji ne završe trening je kod učesnika koji bez naloga i "dobrovoljno" dođu u program veoma visok. Najčešće oni dolaze zbog pritiska ili želje partnerke, kad se pritisak smanji, prekidaju program.

I tokom učešća na treningu žrtve su još uvek u opasnosti da dožive nasilje. Stoga postoji uska saradnja između savetovaništva za muškarce i interventne službe, da bi se eventualna ugroženost na vreme prepoznala i da bi se preduzele mere za zaštitu žrtava.

Trening protiv nasilja - Statistika 2002.

Broj nasilnika	Vrsta zaključenja	Procenat	Napomene
8	Završen trening	16,3	
6	Prekid po početku treninga	12,2	
18	Samo prvi razgovor - ne učestvuje u programu	36,7	4 nije prihvaćeno od strane savetovališta za muškarce i interventne službe 14 nije bilo zainteresovano da bude primljeno
16	Zaključno sa krajem 2002. na treningu	32,6	
1	Zaključno sa krajem 2002. u fazi razjašnjenja	2,0	
49	Osoba UKUPNO	100,0	

U 2002. godini ukupno 49 nasilnika je kontaktiralo trening protiv nasilja.

14 učesnika je primljeno na trening. Od tih 14, njih 8 je zaključilo celih 8 meseci (odn. čak i više) treninga. Šest učesnika je prekinulo program. Sa 18 učesnika su vođeni prvi razgovori i završena je faza razjašnjenja, bez da je došlo do učešća u programu za nasilnike. Četiri učesnika savetovališta za muškarce i interventna služba nisu prihvatili, 14 nakon prvog kontakta nisu (više) iskazali interesovanje za učešće (nisu se pojavili). Krajem 2002. 16 učesnika je bilo u treningu i jedan u fazi razjašnjenja.

Upadljivo je da veliki deo (36,7%) učesnika otpadne već pre početka treninga. To je pre svega slučaj kod nasilnike gde sopstvena motivacija nije dovoljna, a koji nemaju sudsku obavezu da završe trening. Osam učesnika je 2002. godine do kraja završilo trening; u okviru naknadne evaluacije partnerke su pretežno izveštavale da je partner manje nasilan i da se osećaju bezbednije. Da li je ta promena trajna, tek će se pokazati.

Kao i istraživanje na temu rada sa nasilnicima, tako i praksa treninga protiv nasilja u Beču, pokazuje da je rad sa nasilnicima u čijem je centru zaštita žrtava pogodan da se nasilje barem smanji i poboljša kvalitet života žrtve (Dobash/Dobash/Cavanagh/Lewis 2000.; Gondolf 2001.; Logar/Rösemann/Zürcher 2002.). Ipak, taj cilj nije lako postići, trening protiv nasilja je veoma obiman i pre svega bi trebalo poboljšati podršku žrtava.

I broj naloga od strane krivičnog pravosuđa je još uvek mali, tako da samo jednom malom delu nasilnika (oko 5%) biva naložen trening. Tu još nedostaje senzibilizacionih mera unutar krivičnog pravosuđa. Pravne mogućnosti za naloge postoje ali se isuviše malo koriste.

U ciljeve iz te oblasti se ubraja izgradnja treninga protiv nasilja, povećanje sredstava za podršku partnerke kao i bolja saradnja krivičnog pravosuđa sa ustanovama za zaštitu žrtava i programom za nasilnike.

6. Zakon o zaštiti od nasilja

Od 1. maja 1997. do 31. decembra 2001. su prema statistici Saveznog Ministarstva za unutrašnje poslove sledeće brojke vezane za sprovođenje Zakona o zaštiti od nasilja:

Godina	Iseljenja/zabrana pristupa	Kazne zbog kršenja	Ukinuto	Druge intervencije zbog porodičnog nasilja
1997	oko 1.449	oko 138	oko 106	Nema navoda ¹⁰
1998	2.673	252	123	Nema navoda
1999	3.076	301	Nema navoda	Nema navoda
2000	3.354	430	Nema navoda	7.638
2001	3.283	508	105	7.517
2002	3.944	475	109	7.391
Ukupno	17.779	2.104	-	-

Broj zabrana pristupa sve više raste. Uzrok toga verovatno nije porast nasilja, već to što se sve više koristi nove zakonske mogućnosti. Ukupno je u prvih 6 godina sprovedeno 17.778 iseljenja.

Broj kršenja naloga za iseljenje je iznenađujuće mali, kod recimo 15% je prijavljeno nepoštovanje iseljenja. Upadljivo je da je broj prijavi zbog kršenja 2000. godine jako porastao. To se može povezati sa tim što je zakon već jednom izmenjen, i to 1.1.2000. Tada je uvedena zakonska obaveza policije da pridržavanje iseljenja proveri najmanje jednom u prvih 3 dana. Važno je da učinioci saznaju da se iseljenje od strane policije mora obavezno shvatiti i da ima posledice, i da ne smeju da dođu u stan 10 dana. Deset dana razdvojenosti žrtve i nasilnika daju žrtvi mogućnost da se informiše i po mogućnosti na miru razmisli kako će dalje. Za nasilnike to privremeno razdvajanje znači mogućnost da razmisle o svom ponašanju i započnu promene.

Pored iseljenja, prema statistici Ministarstva za unutrašnje poslove pojavljuje se još 7.391 takozvanih smirenja svađa, to su intervencije pri kojima je policija ustanovila da ne postoji ugrožavanje, i takoreći je radila da smiri situaciju. U broju mirenja svađa moguće je da nisu uključene sve policijske intervencije, jer dokumentiranje još ne funkcioniše sto posto. Otprilike svaka 3. ili 4. policijska intervencija se završi iseljenjem.

¹⁰ Nema navoda znači da po tim pitanjima nema brojki za celu Austriju

U oko trećini slučajeva, osobe pogođene nasiljem po iseljenju predaju zahtev za izricanje mere zaštite¹¹.

Iseljenje od strane policije je prema dosadašnjim iskustvima efikasna mera. Sem toga ona predstavlja neposrednu socijalnu posledicu: vršenje nasilja se sankcioniše izbacivanjem. Mera je slična "crvenom kartonu" u fudbalu, društvo reaguje na neželjeno ponašanje isključenjem.

Ko su pogođeni? Brojke pokazuju da su to pretežno žene. Brojke Bečke interventne službe za 2000. godinu daju sledeći prikaz iseljenja od strane policije:

ŽRTVE	BROJ	PROCENAT(OTPRL.)
Žene	845	92, 2 %
Muškarci	44	4, 8 %
Deca/adolescenti (13 devojčica, 10 dečaka)	23	2, 5 %
Dve osobe kao žrtve	4	0, 4 %
Ukupno	916	100%

Većina žrtava koje su od strane policije po iseljenju/zabrani pristupa prosledene interventnoj službi su bile žene, i to 92,2%. Deca, odn. mladi kao glavne žrtve (to znači da je iseljenje/zabrana pristupa izrečena najvećim delom zbog nasilja nad detetom) su u 23 slučaja primili zaštitu putem iseljenja. U 44 slučaja (ili 4,8%) su muškarci bili ugrožene osobe, pri čemu je u 20 od tih 44 slučaja učinilac opet bio muški član porodice. U četiri slučaja su dve osobe (po jedna žena i muškarac) bili žrtve, recimo žena i tek odrasli sin.

Kod učinioca je upravo obrnuto:

UČINIOCI	BROJ	PROCENAT(OTPRL.)
Muškarci	856	94%
Muški adolescenti	9	1%
Žene	42	5%
Ukupno	916	100%

Učinioci su u 856 slučajeva (oko 94%) muškog pola. U 9 slučajeva (oko 1%) radi se o adolescentima muškog pola. Žene su u 42 slučaja (oko 5%) učinioci.

Samo iseljenje nije dovoljno ako je nasilje teško

Za slučajeve opasnih nasilnika, naprimer onakvih koji prete ubistvom, imaju oružje ili su već učinili teška nasilna dela, Zakon o zaštiti od nasilja nije primeren kao jedina

¹¹ Nažalost nema tačnih brojki o merama zaštite od strane Saveznog ministarstva pravde

mera. U tom slučaju primeniti samo iseljenje bi bilo malo. Isto kao što ne bi bilo dovoljno da se naoružani pljačkaš izbací iz banke i da mu se zabrani pristup banci. Kod teškog nasilja, učinioci moraju biti uhapšeni. Žrtvama je potrebna zaštita i, ako zlostavljač nije u zatvoru, bezbedan smeštaj.

Dosadašnja iskustva sa merama za zaštitu od nasilja su pozitivna, mada ima još mnogo rupa i oblasti koje bi se morale popraviti. U nastavku želim da ukažem na neke problematične oblasti.

7. Problemi u oblasti policijskih intervencija

Socijalna kontrola nakon svake policijske intervencije kao standard prevencije nasilja

U profesionalno ophođenje sa nasiljem u porodici bi moralo spadati i to da se nakon svake policijske intervencije informiše interventna služba ili savetovanište, koje bi savetovalo i podržalo žrtve. Proaktivni pristup u Austriji se veoma dobro pokazao. Ipak, i u Austriji smo još uvek udaljeno od cilja da nakon svake policijske intervencije postoji socijalna kontrola. Trenutno je tako da policija u svim slučajevima iseljenja mora da obavesti interventnu službu te savezne pokrajine (u roku od 24 sata). Nakon nekoliko početnih problema, taj prenos podataka sada funkcionise veoma dobro i gotovo 100%. Prenos dokumentacije intervencije je u oblasti bečke policije postao ustaljena rutina i deo je zaključenja svakog policijskog iseljenja.

Ali, interventne službe i - ako postoje deca u porodici - službe za omladinu bi morale biti informisane i ako se intervencija završi smirivanjem svađe. Šestogodišnja praksa interventne službe je pokazala da i u slučajevima u kojima dođe samo do smirivanja svađe, često već postoji velik problem sa nasiljem. Opasnost se procenjuje različito - neki službenici policije izreknu iseljenje, drugi se zadovolje smirivanjem svađe. Stoga se ne može reći da se kod smirivanja svađe uvek radi o manje ozbiljnim slučajevima. Činjenica da pogođeni zovu policiju u pomoć je već pokazatelj da se plaše i da sami više ne mogu da izađu na kraj sa situacijom i zato im je potrebna dodatna pomoć.

Izostanak policijske zaštite u nekim slučajevima

Kada žrtve odu u policiju i izvrše prijavu jer ih je muž prethodno veće zlostavljao, prijava se najčešće prima (na žalost, i u oblasti prijema prijava još se javljaju greške i može se desiti da se žena odvrati), ali samo u retkim slučajevima policija razmotri da izradi prognozu opasnosti i izrekne iseljenje. Čini se je postala rutina da se pri intervencijama na licu mesta izreknu iseljenja, ali ako policija više nije prisutna neposredno pri događaju, opada spremnost za izricanje mere zaštite, najčešće uz argument da je nasilje već prošlo. Time žrtve, koje u akutnoj situaciji jednostavno često ni ne uspeju da zovu policiju, dobijaju manje zaštite.

Veoma opasno je i da se ne izriču mere zaštite kada se prijavi pretnja ubistvom. U Austriji nažalost postoji problem što krivično pravosuđe još uvek ne shvata nasilje u porodici dovoljno ozbiljno. I kad ženi više puta bude prećeno smrću, često se samo izvrši prijava "na slobodi" (bez hapšenja).

2001. godine je jedna mlada žena je ubijena od svog bivšeg muža. Dan pre svog ubistva je u paničnom strahu otišla u policiju, pošto joj je bivši muž pretio da će ju ubiti. Kriminalistička policija je prihvatila prijavu i kontaktirala tužioca, koji nije dao nalog za hapšenje. Kriminalistički službenik potom nije preduzeo nikakve mere, niti je izrečena zabrana pristupa niti je informisana interventna služba, niti je ženi preporučeno da se na neko vreme skloni u sigurnu kuću. Mladom ženi je dat dojam da muškarac nije opasan (i to od strane stručnjaka koji su zaduženi za bezbednost). Žena je otišla kući, i kad je bivši muž sledeći dan se pojavio kod nje, nije pozvala policiju - jer to je već prethodni dan učinila, i nije dobila konkretnu pomoć - već ga je pustila u stan.

Možda je time što pravosuđe nije reagovalo mislila da nije u pravu ili da "histeriše" - stoga je pokušala da razgovara i otvorila vrata svom ubici.

Nakon tog tragičnog slučaja, Bečka interventna služba je, kao i u mnogim drugim slučajevima - uložila žalbu direkciji policije. Kao posledica toga, naložena je edukacija svih kriminalističkih službenika i službenicima je ukazano da u slučaju pretnji smrću ne smeju da se zadovolje prijavom, pa ni onda kada tužilac ne podigne optužnicu, već da moraju izreći iseljenje i informisati interventnu službu. Za nas je šokirajuće kad vidimo da se često tek nakon teškog nasilja kao ovo što je iznad opisano uočavaju rupe u zaštiti mogućih žrtava nasilja. Bečka interventna služba je već mnogo ranije ukazivala na te rupe, ali bez uspeha.

Štititi ljude - ili podatke?

Veliki problem u oblasti policije je to što se informacije o nasilju u porodici u Austriji ne obuhvataju elektronski i time nisu dostupni za prognozu opasnosti. To vodi do toga da policija pri takvoj intervenciji često ne zna da je u toj porodici već bilo intervenisano. Ponovljene intervencije su faktor za povišenu opasnost i ako to znanje nije na raspolaganju, smanjuje se mogućnost profesionalnog postupanja. Mnoge razgovore su službe za intervenciju vodile o tome sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, uvek iznova su pokušaji završavali u ćorsokaku; iz razloga zaštite podataka o ličnosti elektronsko čuvanje podataka nije moguće.

Profesionalno postupanje u doba elektronske administracije podataka bi izgledalo tako da bi se važna dokumentacija - nalozi i odluke uz rokove - u kompjuteru čuvali sa adresom i imenom, i već pozivu policiji bi bili na raspolaganju. To je takođe veoma važno da bi policija mogla dobro da proceni situaciju, kad se žrtve iznova obrate policiji. Posebno žene doseljenici često biraju da odu do prve stanice, jer im je teško da se sporazumeju preko telefona (ako se uopšte usude da informišu

policiju). Ako policija ne može odmah da ima uvid u istorijat, može doći do opasnih pogrešnih procena. To je bio veliki problem i u slučaju ubistva jedne klijentkinje Bečke interventne službe u septembru 2003.:

Gospođi Y. je muž više puta pretio ubistvom i ona je više puta to prijavila. Pretnje nisu prestajale, ona se dalje još nekoliko puta obratila policiji, i uvek je imala kontakt sa nekim drugim policijskim službenikom. Informacije koje je ugrožena žena dala policiju isuviše sporo su spajane. Trajalo je nedeljama, i pre nego što je prijava dospela do tužioca, žena je bila mrtva. Muškarac nije bio sprečen da izvrši delo, tužilaštvo je podiglo samo optužnicu, bez zahteva za određivanje pritvora. Izveštaj interventne službe u kojoj se još jednom ukazuje na opasnost nije uticao na reakciju ustanova. Gospodin Y. nije bio sprečen da izvrši svoje delo. Život gospođe Y. nije spasen, muž ju je nožem napao na ulici, i umrla je istog dana kada i švedska ministarka spoljnih poslova. Za njom je ostala petogodišnja ćerka i dvoje odrasle dece.

Nakon takvih tragičnih slučajeva je uvek iznova jasno da se zaštita od nasilja može postići samo profesionalnim delovanjem. Neprofesionalno delovanje kod nasilja u porodici može dovesti do fatalnih grešaka. Postavlja se pitanje šta gospođa Y. ima od toga što su njeni podaci štice? Šta od toga ima gospodin Y. koji sad sedi u zatvoru kao ubica? Zar ne bi i za njega bilo bolje da ga se pritvorom sprečilo da izvede taj zločin? Zaštita podataka nikad ne bi trebalo da bude u prvom planu kad se radi o zaštiti od nasilja. **Štititi ljude a ne njihove podatke!** bi trebalo da bude naš moto.

Potrebne su specijalne nadležnosti pri policiji

U oblasti Bečke interventne službe se uvek iznova pokazalo da se profesionalno ophođenje prema problemu nasilja u porodici može postići samo ako unutar policije dođe do specijalizacije. Jeste da bi svi policijski službenici trebalo i moralo da budu edukovani, da bi u inicijalnoj intervenciji adekvatno reagovali, ali naknadni rad, prijem prijava, obziran odnos prema žrtvama i saradnja sa ustanovama za zaštitu žrtava i drugim institucijama ne funkcioniše ako se svi službenici bave time. Nije moguće edukovati sve službenike tako intenzivno, da mogu da ispune specijalne zadatke prevencije nasilja u porodici. U Beču to dovodi do toga da se pogođene osobe sreću sa mnogo raznih službenika i stoga ne mogu da razviju odnos poverenja prema jednoj osobi. Kod svake prijave se suočavaju sa drugim službenikom, i to ne samo u akutnom slučaju, nego i pri saslušanju kasnije.

I profesionalni istraživački rad i kvalitet prijave pati u tom sistemu, pošto ne raspoložu svi službenici odgovarajućim znanjem i specijalnim sposobnostima u ispitivanju žrtava i učinioca. Na kraju je nedostatak specijalizacije i velik problem za saradnju sa spoljnim faktorima. U Beču ima oko 5000 službenika za bezbednost (to su uniformisani službenici) i podrazumeva se da 7 saradnika interventne službe nije moguće da sa svima sarađuje ili samo razgovara. Stoga je interventna služba već više puta predložila da se uvedu specijalni službenici, takozvani službenici za porodično

kontakt (FAMKOB). Oni već postoje u okviru žandarmerije. U okviru policije dosad nije uspelo da se postigne takva specijalizacija. I zahtev interventnih službi za specijalnu nadležnost u tužilaštvu je dosad odbijan.

8. Problemi u oblasti krivičnog pravosuđa - nedovoljna zaštita u slučajevima teškog nasilja

Zakon za zaštitu od nasilja je dobar instrument za stvaranje zaštitnog prostora za žrtve. Kod posebno opasnih učinioca taj zakon ipak nije dovoljan, kao što je rečeno. Posebno opasni učinioci se ni kroz iseljenje ne mogu sprečiti da dalje vrše nasilje. Ako je uključeno i fizičko nasilje, opasnost je posebno velika.

Nažalost se i u Austriji uvek iznova događaju teška nasilja koja pokazuju da se ugroženost žrtava ne shvata stvarno ozbiljno. Tako je u decembru 2002. jedna žena ubijena pištoljem od strane svog muža u prisustvu dve maloletne kćerke. Istorijat:

Gospođa S. je godinama živela u velikom strahu od svog muža i zato se nije rastala od njega. Dva meseca pre ubistva njen muž je iseljen. On je pretio ženi ubistvom, ali nije uhapšen, već je samo podnešena krivična prijava bez zadržavanja ili određivanja protvora. Nekoliko dana pre ubistva gospođe S. tužilaštvo je prijavu odbacilo zbog "nedostatka kažnjivosti".

Taj slučaj pokazuje da se opasnost učinioca u krugu porodice još uvek potcenjuje i to iako već postoji dovoljno teoretskih i praktičnih osnova da se oceni opasnost učinioca. Faktori koji ukazuju na povećan stepen opasnosti:

- 1 Posedovanje/korišćenje oružja
- 2 Ponavljanje nasilja protiv partnerke
- 3 Vršenje nasilja i van porodice
- 4 Zavisnost od alkohola ili drugih sredstava koja izazivaju zavisnost
- 5 Pretnje, pretnje ubistvom, pretnje samoubistvom
- 6 Ekstremna posesivnost i ljubomora
- 7 Psihička labilnost
- 8 Nepoštovanje policijskih ili sudskih naloga
- 9 Specijalni pokretači kao što su sudske rasprave ili korišćenje prava posete

Što više tih faktora se poklopi, to je veća opasnost. Nužno je potrebno da to znanje u budućnosti bude bolje primenjeno od strane policije i pravosuđa u praksi. Nasilna dela nad ženama u porodičnom krugu gotovo nikad ne dolaze "sa neba pa u rebra". Često delu prethode zlostavljanja i pretnje. Nasilna dela bivaju najavljena i uprkos tome se premalo čini da budu sprečena. Kako to objasniti? Razlozi za to bi verovatno mogli biti to što se javne ustanove još uvek ne osećaju sto posto odgovorne za takozvano "privatno nasilje". Država se u toj oblasti često odriče korišćenja svog monopola na nasilje, broj odbacivanja slučajeva iz oblasti nasilja u porodici je još uvek velik. Druga studija o austrijskom Zakonu o zaštiti od nasilja to potvrđuje:

„Veliki deo krivičnih postupaka vezanih za nasilje u porodici se odbacuje. Evaluacija dnevnih zapisnika tužilaštva Beč i Salzburg iz prvog polugođa 2001. su pokazala da je kod okruglo svake druge prijave telesne povrede slučaj odbačen, okruglo trećina je nastavljena preinačenjem u drugo krivično delo, i prosečno se kod svakog sedmog postupka preda krivični zahtev. Tek svako drugo odbacivanje je usledilo na osnovu odbijanja žrtve da svedoči, često je usled "nedostatka kažnjivosti" došlo do odbacivanja krivične prijave. U slučajevima postojanja sumnje u opasne pretnje više od 60% slučajeva je odbačeno, u okruglo svakom sedmom slučaju je nastavljeno preinačenjem u drugo krivično delo, i u četvrtini je predat krivični zahtev." (Haller 2002.)

Opasni učinioci moraju, posebno kad prete smrću ugroženima, biti uhapšeni. Kada ustanove za zaštitu žrtava postavljaju takve zahteve, tužilaštvo reaguje često refleksno, argumentima kao što je "mnoge izjave nisu izrečene u ozbiljnoj nameri, već su uslovljene okruženjem", "moralo bismo da zatvorimo svakog drugog" i "Za to nema mesta u zatvorima".

Zastrašujuće je da se pretnje smrću u određenim "okruženjima" (kojim?) smatraju "normalnim". Nasilnici su dakle slobodni da pretnjama zaplaše žrtvu. Argument da bi ih onda morali toliko puno zatvoriti je takođe zastrašujući, i pokazuje koliko se izgleda često članovima porodice preta smrću. Njima se ostavlja da žive sa strahom da će biti ubijeni, pošto nasilnik nažalost ne može biti uhapšen. To je kao ruski rulet, jer niko žrtvama ne može garantovati da nasilnik svoje pretnje neće obistiniti. Argument da mesta u zatvorima nema dovoljno mesta deluje cinično, kad u Austriji hiljade lopova od kojih potiče samo opasnost da će ponovo ukrasti sedi u zatvorima. To ne odgovara osnovnim pravima koja pravna dobra života, zdravlja i slobode stavljaju iznad pravnog dobra imovine.

Da bi se opasnost usmrćenja smanjila, naravno da nije dovoljno da se neko samo uhapsi. U zatvoru se mora raditi sa nasilnikom i proveriti da li namera da se neko ubije ili teško povredi još postoji, pre nego što se nasilnik pusti. Nasilni muškarci koji mogu da razviju namere da ubiju se mogu opisati kao osobe u teškim psihičkim krizama. Potrebna im je terapija zbog te krize i zatvorenog načina razmišljanja, da bi izašli iz toga. Stručno znanje za procenu opasnosti i terapiju opasnih nasilnika u našem društvu postoji i za kajanje je da se još uvek ne primenjuje.

Troškovi izostanka prevencije nasilja

Kao što je već pomenuto, u prevenciju nasilja se ulaže premalo sredstava. To je sa aspekta ljudskih prava, ali i iz ekonomskih razloga problematično, jer nasilje uzrokuje visoke troškove. Prikažimo to na primeru ubistva gospođe S.: ona ostavlja za sobom troje maloletne dece stare 6, 10 i 13 godina. Oni se nalaze u javnim institucijama za negu i nakon te teške traume potrebna im je terapijska podrška. Muž i ubica se nalazi u zatvoru i tamo će verovatno provesti 15 do 20 godina. Recimo da dan boravka u zatvoru košta 200 evra. Ako krenemo od 15 godina, to bi bilo više od

milion Eura! Tek malim delom te sume je društvo moglo da pokuša da nasilnika spreči da postane ubica, tako naprimer što bi neko vreme bio u zatvoru i dobijao intenzivnu terapiju za svoj problem sa nasiljem. Gospođa S. bi danas još bila živa, deca bi bila sa majkom a ne u domu. Svaki boravak u zatvoru košta ogromne sume i nasilje pored toga uzrokuje psihičke boli koje su često neizlečive, troškovi za krivične postupke, medicinsko lečenje, terapiju, policiju, izostanak prihoda itd. Kad se intenzivnim intervencijama i prevencijom na vreme spreči dalje nasilje, mogu se na duži rok uštedeti i finansijska sredstva.

9. Problem: Nedovoljna podrška žrtvama

Veliki problem trenutno je i nedovoljna podrška osobama pogođenim nasiljem. U Austriji broj iseljenja tekuće raste. Posebno je jak porast bio u oblasti Beča. U nastavku poređenje porasta broja slučajeva i razvoja resursa interventne službe:

Količina slučajeva i razvoj budžeta Bečke interventne službe

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
Prijave od policije prispale interventnoj službi	188	548	949	1.086	<u>1.503</u>
Porast u procentima	100	+ 191	+ 404	+ 477	<u>+ 699</u> sram 1998.
Budžet 1998. - 2002. Porast u procentima		+ 6	+ 17	+ 22	<u>+ 40</u> sram 1998.

Broj žrtava o kojima je potrebno brinuti se od 1998. povećao za skoro 700%. Spram toga, finansijska sredstva su se povećala samo za oko 40%. To je dovelo do ozbiljnog nedostatka brige. Za brigu od 1503 akutna slučaja je 2002. godine bilo na raspolaganju 6,5 radnih mesta (260 sati nedeljno). Ukupno je 2002. godine savetovano i podržano 2423 žrtve (akutni slučajevi iz 2002. godine i klijentkinje iz prethodnih godina kojima je još uvek bila potrebna pomoć). U proseku nam je bilo na raspolaganju samo 4,8 sati po klijentu. To je za savetovanje i podršku, kao i za mere za prevenciju nasilja u porodici isuviše malo.

Bečka interventna služba je prošle godine zabeležila nekoliko slučajeva teškog nasilja. Analize tih slučajeva su pokazale da bi za prevenciju nasilja koje potiče od opasnih učinioca bila potrebna intenzivnija briga nego što se trenutno može postići. Da je interventna služba imala resurse da se posveti tim slučajevima, ponudi intenzivnu podršku i sprovede intenzivne intervencije, šansa da se ta ubistva spreče svakako bila veća. Kao što teška oboljenja opasna po život zahtevaju intenzivno lečenje, tako je za slučajeve teškog nasilja potrebno intenzivno intervenisati.

Savetovanja jednom ili dva puta tu ne deluju.

Podrška deci

Deca su uvek pogođena nasiljem svog oca ili očuha. U okruglo 70% slučajeva su deca takođe direktno fizički ili psihički zlostavljana (Bowker/Arbitell/McFerron 1988.). Indirektno su deca uvek pogođena, kad dožive nasilje nad svojom majkom. Nasilje nad ženama je uvek u isto vreme nasilje nad decom (Haller 2002.). Deca zahtevaju dakle takođe intenzivno savetovanje i podršku. Razgovori u kriznim situacijama o incidentu nasilja, o policijskoj intervenciji, o svim strahovima i fantazijama koji javljaju kod dece je veoma važan, da bi se moglo ovladati traumatskim doživljajima. Podrška deci bi trebalo da bude tako organizovana da se majke ne opterećuju dodatno, jer moraju da posete previše ustanova. Stoga bi interventna služba trebala da nudi i pomoć za decu, tako da bi recimo deca mogla biti savetovana zasebno u isto vreme kad se savetuje majka. To je u Bečkoj interventnoj službi nažalost moguće samo ograničeno.

Nasilje nad ženom može nakon rastave da pređe na decu. Nasilni muškarac se tad može preko deteta svetiti ženi, kao u slučaju ubistva devojčice od strane oca u Štajerskoj pre 2 godine. Otac nikad nije vršio nasilje nad decom, "samo" nad ženom. U toku vikend posete je na oči njenog brata udavio devojčicu u jezeru.

Bečka interventna služba je zbog toga izradila preporuke za ophođenje prema pravu posete kad postoji nasilje u porodici¹².

Istraživanja su pokazala da se nasilje prenosi s kolena na koleno (Appelt/Höllriegl/Logar 2001.). Deca koja dožive nasilje u porodici imaju povišen rizik da postanu sami nasilnici (dečaci) ili žrtve (devojčice). Sva deca koja dožive nasilje u porodici dakle zahtevaju terapiju i podršku da bi obradila i mogla da integrišu traumu. Važan cilj prevencije nasilja je da se prošire ustanove za pomoć deci.

10. Nasilje nad ženama migrantkinjama

U Austriji je u toku poslednje decenije legalno doseljenje sve više i više ograničeno. 1993. je utvrđena "kvota imigracije" i time je broj takozvanih "legalnih" doseljenja veoma smanjen. Austrija nije pojedinačan slučaj u Evropi po tom pitanju, ali nije ni "uzorna zemlja". U većini EU zemalja žene doseljenici već nakon dve do pet godina imaju povećanu zaštitu od deportacije, u Austriji tek nakon 8 godina boravka. Austrija kao jedina zemlja u EU ima kvotu za spajanje porodica, to znači da i dodela prava boravka za članove porodice se ubraja u utvrđenu kvotu za imigraciju. Deca

¹² Opširne preporuke za prevenciju nasilja se nalaze u izveštaju o aktivnostima za 2002.g. Bečke interventne službe, on se može zatražiti

smeju da dođu za roditeljima samo do 15. godine, stari roditelji kojima je potrebna nega ni u najtežim slučajevima ne mogu biti dopremljeni u Austriju (Koordinacija azila Austrija 2002.). Doseljenicima se ne daje pravo na porodicu.

Novi zakoni o strancima u Austriji su doveli do toga da gotovo više da nema "legalnih" mogućnosti doseljenja. To rezultuje time da je sve više ilegalnog doseljavanja, trgovine ljudima, ženama i brakovima. Prema našim zapažanjima došlo je pooštrevanja socijalne klime, u porastu su socijalne tenzije i nasilje.

Odnos prema spajanju porodica čini da članovi porodice - to su većinom žene i deca - godinama moraju da čekaju da mogu da se dosele svom ocu i mužu u Austriju (Radna grupa žene doseljenici i nasilje 2003.)¹³. To uzrokuje da često dođe do jakog otuđenja među bračnim partnerima. Još jedna socijalna posledica restriktivnog doseljavanja je to da je brak gotovo jedina mogućnost da se - barem nakon godina čekanja - emigrira u Austriju. To dovodi do toga da trgovina brakovima cveta. Doseljenici druge generacije, žene i muškarci, su postali tražena "roba", da bi se obezbedio boravak u Austriji. U nekim slučajevima bivaju bukvalno prodati. Kroz tu situaciju nastaju nove forme nasilja nad ženama, žene doseljenici su sve više izložene brutalnom ponašanju. Dva primera (imena su promenjena):

Ayse

Ayse ima 20 godina, još ide u školu i živi kod roditelja. Došla je u Austriju kao dete i ima austrijski pasoš. Pre godinu dana je u parku upoznala Murata, mladog Turčina. On je veoma fin prema njoj, i ona se ludo zaljubljuje u njega, on je njena prva ljubav. Murat uskoro kaže da je veoma voli i da želi da se oženi njom. Aysini roditelji su protiv, ali Ayse popušta pred Muratovim nagovaranjem, i udaje se za njega protiv volje roditelja. Par dobija mali opštinski stan. Ubrzo nakon venčanja Murat kaže da će se policija javiti Aysi, jer on ilegalno boravi u Austriji. Ayse je šokirana, ali voli svog mladog muža i kad se javi policija za strance, Ayse potvrđuje službenicima da se ne radi o fiktivnom braku, već da se venčala iz ljubavi. Već nekoliko nedelja nakon zaključenja braka, Murat nestaje. Ayse ga traži bezuspešno. Nakon nekoliko meseci, on joj se javlja i kaže da su mu potrebni njeni papiri i potpis da bi produžio vizu. Ayse odbija da mu da papire. On počinje da ju pritišće i prati, pojavljuje se u školi i njenom stanu i preti da će ju ubiti ako mu ne da papire. Ayse beži kod svojih roditelja. Ona uspeva da u policiji izvrši prijavu. Kad je policija zove i pita da li će dati potpis da bi Murat mogao biti uhapšen, ona se uplaši i odbija da pristane. Panično se boji njega i njegove porodice, koja će joj se osvetiti ako sazna da je Ayse "kriva" što je Murat uhapšen. Policija izriče zabranu pristupa za Murata i informiše Bečku interventnu službu, gde Aysu podržava jedna saradnica kojoj je turski maternji jezik. Murat mora biti označen kao posebno opasan, pošto nema šta da izgubi i kroz svoje veoma tradicionalno doživljavanje oseća da mu je muškost povređena jer ga je Ayse prijavila policiji. Tako nešto "pristojna" žena nipošto ne sme da uradi.

¹³ 2002. godine je na raspolaganju bilo 4.490 „mesta“ za članove porodice

Esra

Esra je tek mesec dana sa svoje dvoje dece od 4 i 6 godina u Austriji. Ona je pobjegla kod rođaka koji su nazvali interventnu službu. Esru je njen muž, sa kojim je već sedam godina venčana, zlostavljao; donedavno je sa decom živela u Turskoj. Njen muž Ali je već dugo u Austriji, njegova porodica je aranžirala brak sa Esrom, venčali su se u toku njegove posete Turskoj. U početku braka su se viđali samo za vreme njegovog odmora u Turskoj, potom je Ali na nagovor svojih roditelja predao zahteva za spajanje porodice. Nakon nekoliko godina, ona je mogla da dođe u Austriju. Suživot je za Esru i decu od početka bio strašan. Ali ju je tukao i dao joj do znanja da ju ne želi i da hoće da se ona vrati u Tursku. On joj je pretio ubistvom ako ne napusti Austriju. Saradnica interventne službe je savetovala Esri da to prijavi policiji. Policajac je "regulisao" stvari na svoj način, otišao je sa Esrom i decom u stan, suočio muškarca i rekao mu da mora ponovo da primi ženu i decu. Ovaj je odvratio da ne želi da živi sa ženom, iseliće se iz stana sledeći dan. Tom obećanju je verovano i Esri je policajac saopštio da može sledeći dan da se vrati u stan.

Kad je saradnica interventne službe pitala zašto nije podignuta optužnica i nije izrečena zabrana pristupa zarad zaštite Esre i njene dece, policajac je odgovorio da se tog čoveka mora razumeti, on dobro govori nemački i integrisan je, ima devojkicu i ne želi svoju tursku ženu, za nju je najbolje, da se vrati u Tursku.

U oblasti žena doseljenika i zaštite od nasilja uvek se iznova pokazuje da su potrebna strukturalna poboljšanja za doseljenike da bi se sprečilo nasilje. U to pre svega spada da žene doseljenici imaju pravo rada i boravka nezavisno od svog muža, da bi imale realnu šansu da napuste zlostavljača. Ali i rad na svesti i znanju u krugovima doseljenika, a pre svega među muškarcima, je jako potreban. Fundamentalističke i ultrakonzervativne struje pojačavaju pritisak na žene i devojkice, da se opet ponašaju prema tradicionalnim normama. Na toj temi se mora pre svega u svim socijalnim i doseljeničkim institucijama pojačano raditi, i stvarati protivmere.

11. Mit saradnje ravnopravnih partnera - ili upozorenje protiv "mekog kursa"

Jedan od novih pristupa prevenciji nasilja zove se saradnja svih uključenih institucija (Kavemann 2001.; Gloor/Meier/Baeriswyl/Büchler 2000.). U mnogim regionima se uvode tela za saradnju, kao što su interventni projekti ili okrugli stolovi. U modelu austrijskih interventnih službi je u jednoj instituciji ujedinjen praktični interventni rad kao i zadaci umrežavanja i saradnje. Ta struktura se kroz vreme razvila iz institucije interventne službe kao popratne mere uz Zakon o zaštiti od nasilja. Zadaci interventne službe su između ostalog i ustanovljavanje tela za saradnju, za uređenje je nadležna lokalna interventna služba.

Uprkos tih napredaka u saradnji raznih institucija, smatram da je važno da se ukaže i na probleme i konflikte. U svom izlaganju sam ukazala na neke ozbiljne probleme koji se javljaju u oblasti saradnje Bečke interventne službe sa policijom i pravosuđem. Time ne želim da umanjim uspehe uključenih institucija u oblasti prevencije nasilja, ali važno mi je i da se ne zapadne u "meki kurs". Važno je da se predstavnici raznih institucija mogu dobro sporazumeti, ali to ne sme biti sve. Nezaobilazno je da institucije imaju različite interese i da dolazi do konflikta. Takođe je važno obratiti pažnju na to da velike institucije kao što je policija i pravosuđe imaju mnoge zadatke i da u njima deluju kompleksne, često kontradiktorne sile. Zadatak prevencije nasilja prema našim iskustvima nije uvek centralan za te institucije, odn. nije jednostavno trajno ga uvrstiti u strukture policije i pravosuđa. Promena osoblja i restrukturiranje dovodi do toga da se uvek iznova mora početi nanovo.

Iskustva u Austriji pokazuju da stabilnost postoji pre svega u ustanovama za zaštitu žrtava, i da zahtevi tih institucija čine lajtmotiv. Tim ustanovama je zaštita žrtava centralni zadatak, stoga se čini smislenim i logičnim da ustanove treba da vode reč po pitanju umrežavanja. Konflikte ne treba izbegavati, već rešavati, različite interese treba jasno iznositi a ne zamagljivati. Samo tako se na dugi rok može doći do stvarne promene. Fini okrugli stolovi koji malo postižu troše energiju i mogu izazvati utisak da se nešto dešava, dok u realnosti mnogo šta ostaje isto.

Izgleda mi važno i da se pitanje moći ne izostavi, i da se neuravnotežena raspodela moći prizna. Ustanove kao što su policija ili pravosuđe su deo državnog aparata moći i imaju mnogostruko više resursa i sredstava moći od nedržavnih institucija. Ustanove za žene, interventni projekti i službe često jedva preživljavaju i svake se godine plaše za novčana sredstva. Postojanje policije i pravosuđa nije ugroženo. Kada tela za saradnju izrađuju zajedničke smernice, institucije za podršku žrtvama su te koje moraju postići da te smernice budu poštovane. Pre svega pogođene osobe su te koje osećaju neposredne posledice. Žrtve većinom nemaju način da sankcionišu nepridržavanje smernica, i zavisne su od dobre volje institucija od kojih im je potrebna pomoć. Često nemaju ni snage da se žale institucijama ili se plaše represije ako to učine.

Neprijateljski stav prema ženama, seksističke ali i rasističke struje u institucijama policije i pravosuđa, gde još uvek dominiraju muškarci, nipošto nisu eliminisane, i deluju u mnogim oblastima institucionalnog delovanja. Toj temi je u telima za saradnju, u kojima najčešće sede predstavnici najotvorenijeg uma koji se najviše trude, teško prići. Još uvek je svakodnevno iskustvo da žene pogođene nasiljem često ne bivaju shvaćene ozbiljno i da bivaju tretirane bez poštovanja od strane policije i pravosuđa. Institucije policije i pravosuđa prema mom mišljenju to još uvek nisu stvarno spoznale kao problem, taj problem se prebacuje ustanovama za žene.

Tela za saradnju ne bi trebalo da budu mesta idealizacije, gde ljudi dobre volje

razgovaraju o idealnim intervencijama. Ta tela se moraju baviti i realnošću, problemima i svakodnevnim poteškoćama koje žene i deca, ponekad i muškarci, doživljavaju u potrazi za zaštitom od nasilja. Moć institucije nekad uguši žrtvu i ustanove koje pokušavaju da pomognu žrtvama. Žalbe u pojedinačnim slučajevima često ne menjaju dovoljno. Policajac ili sudija koji se odnosi neprijateljski prema ženama ili ne pruža zaštitu žrtvama u Austriji i dalje ostaje policajac ili sudija i radi svoj posao. Sudija se ne mora plašiti nikakvih posledica, čak ako se žrtve i bune. Policajca će možda ukoriti šef koji takvo ponašanje ne odobrava. Ukoliko ima šefa koji misli da žene ionako izmišljaju nasilje da bi muškarce oštetile u procesu razvoda, on će mu dati signal da smatra da je njegov način reagovanja u redu, i da je žalba neosnovana - on će ga pokriti. Verovatnoća da će se taj policajac ili sudija ponašati drugačije sledeći put je mala.

U neravnotežu moći spadaju i nejednake veličine ustanova. Smatra se normalnim da male ustanove saraduju sa stotinama policajaca, sudija i tužilaca. One moraju po mogućnosti da sede u svim telima za saradnju i da informišu i uključuju sve druge. Bečka interventna služba recimo, ima 8 saradnika i zadužena je za ceo Beč. U Beču ima hiljade policajaca i nekoliko stotina sudija i tužilaca - nemoguće je saradivati sa svima njima. I ako se saradnja odvija samo na nivou rukovodstva, to je još uvek nemoguće u tim srazmerama. Ustanovama za zaštitu žrtava dakle treba više osoblja za podršku žrtvama, ali i za to da bi uopšte opstale u saradnji sa ogromnim institucijama.

Saradnja zahteva određenu lojalnost u zajedničkom radu. To je neophodno, ali može postati i sputavajuće, kada se radi o tome da se problemi učine javnim i da se kritikuje. Izneti nešto u javnost je važan instrument, kad se radi o tome da se pokrenu društvene promene. Političari često reaguju tek onda kad se slučaj nađe u novinama. Akteri ustanova koje se brinu za očuvanje prava žrtava ne smeju biti sputani da probleme iznesu u javnost.

Često nije dovoljno da se ukaže na probleme u telima za saradnju. Druge mere se moraju preduzeti da bi se slomio otpor protiv promena. U to se ubrajaju i tužbe za odgovornost po službenoj dužnosti protiv države i sudski postupci za realizaciju prava. Ustanovama za zaštitu žrtava su potrebna novčana sredstva, da bi mogle da podrže pogođene. U Austriji su aktivistkinje za prava žena ustanovile fond za zaštitu prava žena. Fond podržava naprimer sina jedne žene kojoj je pruženo premalo zaštite, i koju je muž ubio, u njegovom postupku protiv Republike Austrije.

Bečka interventna služba upravo priprema proces žalbe u okviru konvencije UN protiv svake diskriminacije žena (CEDAW), pošto se pogođene žene ne štite dovoljno. Taj proces odnedavno mogu da vode i organizacije, ne samo pojedinačne osobe. Jedna austrijska pravna ekspertkinja je razvila vodič za proces žalbe (Kancelarija za žene grada Beča 2001.). Državne institucije se teško menjaju odozdo nagore; da bi se pokrenule promene, mora se često vršiti pritisak, da bi se postigla potreba za delovanjem na političkom nivou.

Stvaranje svesti u javnosti i utuživanje za prava žena kao ljudskih prava, je potrebno više koristiti kao strategije ustanova za žene, smatram da je to važno dopunjavanje zalaganja za saradnju.

Rezime

Dosadašnja iskustva sa merama za zaštitu od porodičnog nasilja u Austriji su u osnovi pozitivna, iako još uvek ima mnogobrojnih rupa i oblasti koje bi trebalo poboljšati. Mnogi pogođeni su ponuđenom pomoći veoma zadovoljni. To je pokazalo prvo propratno istraživanje koje je sprovedeno, u kom se žrtve izražavaju veoma pozitivno o podršci od strane interventnih službi. U sažetku, istraživači po pitanju efektivnosti zakona utvrđuju sledeće: "Cilj Zakona za zaštitu od porodičnog nasilja da se prekine spirala nasilja iseljenjem zlostavljača i da žrtva nasilja bude podržana od strane specijalno ustanovljenih interventnih službi je u većini slučajeva postignut. Nova zakonska regulativa je pogodan instrument za povećanu zaštitu od nasilja u porodici i važan društvenopolitički signal." (Videti Haller i dr. 1999., Str. 39)

Austrijski paket mera za zaštitu od porodičnog nasilja je razvio za evropski model "najbolje prakse". Uprkos tome se zbog problema koji još postoje u zaštiti od nasilja u porodici mora upozoriti da se ne sme ostati na lovorikama jednom stvorenog zakona.

Na osnovu iskustva Bečke interventne službe nakon 6 godina primene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, jasno je da sam zakon nije dovoljan. Iseljenja bez podrške žrtvama nisu dovoljna i mogu čak biti kontraproduktivna. Ako smo ozbiljni po pitanju zaštite od porodičnog nasilja, ne smemo samo reći hop i stvoriti zakonske mere, moramo i skočiti i ponuditi žrtvama konkretnu pomoć i efektivne intervencije za prevenciju nasilja. Za to su naravno potrebni resursi i novac. Ali zaštita od nasilja koja ne košta ništa ne može ni biti uspešna. Jednako kao što nije moguće boriti se protiv terorizma bez resursa, to nije moguće ni kod nasilja u porodici.

Literatura

Amnesty International USA: Prekinuti nasilje u porodici. Prekinuti torturu. Činjenice od nasilju u porodici kao vidu torture, http://www.amnestyusa.org/women/fact_sheets/domestic_violence.pdf), 2003.

Appelt, Birgit / Höllriegl, Angelika / Logar, Rosa: Nasilje nad ženama i njihovom decom, u: Savezno Ministarstvo za socijalnu bezbednost i generacije (Hg.): Nasilje u porodici. Izveštaj o nasilju 2001. Od detabuizacije do profesionalizacije, Beč 2001., Str. 377 - 502

Radna grupa doseljenici i nasilje (Hg.): Migracija žena i strukturalno nasilje, Beč 2003.

Austrijska koordinacija azila: Stav nevladinih organizacija o Zakonu o strancima 2002. izvor: http://www.asyl.at/fakten_5/migr_2002_02.htm

Austin, Juliet / Dankwort, Juergen: Evaluacija standarda za program prevencije nasilja, online resursi o nasilju nad ženama, 1998. (www.vaw.unn.edu/documents/vawnet/standard/standards.html) - Stanje izvora od 2. septembra 2003.

Bowker, Lee H./Arbitell, Michelle/McFerron, Richard J.: O odnosu udaranja žene i zlostavljanja dece. U: Yllö K./Bograd M., 1988.

Savezno Ministarstvo za životnu sredinu, omladinu i porodicu (Hg.): Rad sa nasilnicima - doprinos zaštiti žrtava. Modeli, osnove i standardi, Beč 1999.,

Kanadski centar za pravosudnu statistiku: Juristat Service Bulletin, Vol. 14, No. 9, 1994.

Dobash, Emerson R. / Dobash, Russel, P / Cavanagh, Kate / Lewis, Ruth: Menjati nasilne muškarce, Thousand Oaks/London/New Delhi 2000.

Kancelarija za žene grada Beča: Vodič za fakultativni protokol konvencije UN-a o uklanjanju svake forme diskriminacije žena, Beč 2001.

Fröschl, Elfriede/Logar, Rosa: Koncept Bečke interventne službe za sprečavanje nasilja nad ženama i decom, samostalno umnoženo, Beč 1996.

Godenzi, Alberto/Yodanis, Carrie: Prvi izveštaj o ekonomskim troškovima nasilja nad ženama, Univerzitet Freiburg/Švajcarska 1998

Heise, Lori L. i dr.: Skriveni teret zdravstva. Dokumenti diskusije Svetske Banke. Washington 1995.

Gloor, Daniela / Meier, Hanna / Baeriswyl, Pascale, Büchler, Andrea: Interventni projekat protiv nasilja u braku i partnerstvu. Osnove i evaluacija pilot projekta Stop Nasilju, Bern/Stuttgart/Beč 2000.

Gloor, Daniela / Meier, Hanna: Da li se nasilnost kao obrazac može zaboraviti? O stanju evaluacije socijalnih trening programa, u: Logar, Rosa/Rösemann, Ute/Zürcher, Urs (Hg.): Promeniti nasilne muškarce. Okvirni uslovi i priručnik za socijalni trening program, Bern/Stuttgart/Beč 2000., Str. 75 - 94

Gondolf, W. Edward: Interventni sistemi protiv nasilnika. Problemi rezultati i preporuke, Thousand Oaks/London/New Delhi 2001.

Graham/Rowlings/Rimini: Osobe koje su preživele teror. Taoci, tučene žene i štokholmski sindrom. U: Survivors of terror. Battered women, hostages and the Stockholm Syndrome. In: Yllö, Kerstin/Bograd, M.: Feminističke perspektive zlostavljanja supruge, Sage publications 1988.,

Heiskanen, Markku/Piispa, Minna: Vera, nada, udaranje. Istraživanje nasilja muškaraca nad ženama u Finskoj, A Survey of Men's Violence against Women in Finland, 1998.

Kavemann, Barbara: Modeli saradnje protiv nasilja u domu "Mi smo model saradnje a ne konfrontacije", rezultati naučnog praćenja interventnog projekta protiv nasilja u domaćinstvu u Berlinu (BIG) - Univerzitet Osnabrueck/Barbara Kavemann; Beate Leopold; Gesa Schirrmacher (izdavač.: Savezno ministarstvo za porodicu, žene, omladinu i starije osobe) Stuttgart/Berlin/Keln 2001.

Logar, Rosa: Gospodar kuće više ne sme da radi šta mu je volja. Novi zakon za zaštitu od nasilja u Austriji, u: Heiliger, Anita/Hoffmann, Steffi (Hg.): Aktivno protiv nasilja muškaraca. Kampanje i mere protiv nasilja nad ženama, internacionalno, Minhen 1998. Str. 90-104

Logar, Rosa/Rösemann, Ute/Zürcher, Urs (Hg.): Promeniti nasilne muškarce. Okvirni uslovi i priručnik za socijalni trening program, Bern/Stuttgart/Beč 2000.

Haller, Birgitt, saradnja sa Liegl, Barbara / Auer, Katrin: Naknadna studija za evaluaciju Saveznog zakona za zaštitu od nasilja u porodici, studija po nalogu Ministarstva unutrašnjih poslova, Institut za istraživanje sukoba, Beč 2002.

Rösemann, Ute: Istraživanje o prenosivosti američkog DAIP modela, intervenisanje protiv nasilja u porodici, istraživački projekat Saveznog Ministarstva, samostalno izdat, Gladbeck 1989.

Ujedinjene Nacije: Pekinška deklaracija i akciona platforma, Četvrta svetska

konferencija na temu žena, Kina 4.-15. septembar 1995., Njujork 1996.

Bečka interventna služba protiv porodičnog nasilja: Izveštaj o aktivnostima 2002., samostalno umnožen, Beč

Bečka interventna služba protiv nasilja u porodici: Delovati protiv nasilja nad ženama i decom. Dokumentacija za dodatnu edukaciju, samostalno umnoženo, Beč 2002.

Biografski podaci:

Autorka

Rosa Logar (rođ. 1958), dipl. socijalni radnik, supervizor

Već 24 godine aktivna u oblasti borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja nad decom: Suosnivač prve sigurne kuće u Austriji (1978.), Predsedavajuća Udruženja autonomnih austrijskih sigurnih kuća, podučava na akademijama za socijalni rad, u toku edukacije i dodatne edukacije policije i drugih profesionalnih grupa od 1989.; saraduje na izradi novih zakona za zaštitu od nasilja u Austriji; inicijator interventnih službi u Austriji, šef Bečke interventne službe, suosnivač Evropske mreže protiv nasilja nad ženama WAVE; koautor izdanja "Nasilje nad ženama u porodici" (1995.), „Slomljeni tabu. Sigurne kuće u Austriji.“ (1988.), "Aktivno protiv nasilja muškaraca" (1998.) suizdavač izdanja "Promeniti nasilne muškarce" (2002.), i drugih izdanja, priručnika i uputstava za trening.